

ПЕРЕДМОВА

Упродовж усього періоду формування фінансової системи України бюджету як ланці державних фінансів надавали пріоритетного значення, оскільки саме бюджет є найдосконалішим способом виконання державою функції розподілу суспільного продукту, інструментом регулювання економічних і соціальних процесів через податки, збори, нормативи, матеріальну підтримку окремих галузей та верств населення; віддзеркаленням всієї системи економічних і фінансових відносин в державі.

За останні два десятиліття український соціум пережив великомасштабні, багатовекторні зміни, які істотно трансформували його та негативно позначилися на показниках соціально-економічного розвитку країни та добробуті її громадян. Розбудова вітчизняної економіки на ринкових засадах, стратегічний курс України на інтеграцію до ЄС, глобалізація економічних процесів у поєднанні із кризовими потрясіннями, спричиненими зовнішніми та внутрішніми чинниками, надмірна централізація влади, що не лише призвела до прорахунків у соціально-економічному розвитку держави, але й не дає змоги забезпечити цілісну систему реалізації стратегічних пріоритетів, перетворення бюджету на інструмент політичних маніпуляцій, так і не наблизили суспільство до стабільності, не надали соціально-економічному розвитку стійкої позитивної динаміки, не усунули асиметрій і дисбалансів у фінансовій системі. Натомість з'явилися нові та поглибилися наявні ризики, відбулися деструктивні геополітичні та економічні зміни, що поставили під загрозу суверенітет нашої держави; послабилася здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, зокрема щодо зовнішньої інтервенції; спостерігалася деградація більшості важливих суспільних інститутів в Україні, погіршилася ситуація із забезпеченням базових прав і свобод людини і громадянина, особливо у соціально-трудовій сфері. На сучасному етапі загострилося питання забезпечення фінансової безпеки України. Зважаючи на це, необхідно не лише встановити кількісні характеристики бюджетної системи, а і з'ясувати закономірності, причинно-наслідкові зв'язки, які зумовлюють існування та діалектику цих явищ. Звичайно, повну та об'єктивну характеристику доби трансформації можна надати лише в історичній перспективі, коли визначиться траєкторія розвитку суспільства, стане зрозумілим реальний баланс здобутків та втрат, ризиків і шансів.

Розуміння економічних процесів, що відбуваються в Україні, зокрема в частині управління державними та місцевими фінансами, має фундаментальне значення для підготовки фахівців економічних спеціальностей. Сучасна система бюджетних відносин потребує глибокого дослідження усіх аспектів бюджетних процесів і самого бюджету; узагальнення та формулювання основних результатів та проблем, які виникають у ході проведення економічних реформ.

Сучасні знання та розуміння трансформаційних процесів, які розпочались в Україні, вимагають, щоб фінансова теорія відповідала практиці. Сьогодні очевидно, що потреба у знаннях податково-бюджетної політики на засадах фінансової децентралізації, поширених у світі інноваційних форм державно-приватного партнерства, сутності квазіфіскальних операцій та розуміння їх впливу на фінансову безпеку держави, індикаторів боргової стійкості державних фінансів та інших аспектів організації управління бюджетом країни та місцевого самоврядування є надзвичайно актуальною.

Для вивчення цих питань розроблено підручник “Бюджетна система”, який підготовлено відповідно до типової навчальної програми з дисципліни “Бюджетна система” для студентів економічних спеціальностей закладів вищої освіти третього–четвертого рівнів акредитації, щоб вони здобули сучасні знання щодо організації та функціонування бюджетної системи і стосовно бюджетної політики України.

Дисципліна “Бюджетна система” є складовою науки про фінанси, вона логічно продовжує вивчення системи економічних відносин, пов’язаних із розподілом і перерозподілом валового внутрішнього продукту, утворенням та використанням централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів. Дисципліну “Бюджетна система” вивчають у безпосередньому зв’язку з такими навчальними дисциплінами, як “Фінанси”, “Податкова система”, “Місцеві фінанси”, “Бюджетний менеджмент”, “Казначейська справа” тощо.

Зміст підручника охоплює всі теми типової навчальної програми з дисципліни “Бюджетна система”, що відповідає меті її викладання: студенти повинні одержати фундаментальні теоретичні знання щодо найбільшої складової макроекономічної сфери – державних фінансів – бюджетної системи та прикладні базові знання з методики бюджетної роботи та виконання розрахунків показників бюджету.

Завдання вивчення дисципліни “Бюджетна система” – надати студентам фундаментальні теоретичні знання і виробити у них практичні навички щодо: концептуальних підходів до сутності бюджету держави, його призначення і ролі у суспільстві; теоретичних, методологічних та практичних засад формування бюджетної політики, бюджетного механізму; складу і принципів організації бюджетної системи України на сучасному етапі її розвитку, засад законодавчого регулювання бюджетного процесу та організації системи доходів, видатків і кредитування державного та місцевих бюджетів, проблем міжбюджетного регулювання і надання міжбюджетних трансфертів з урахуванням змін, що відбулися в правовому полі України; структури і динаміки видатків на соціальний захист населення і соціальну сферу, управління та оборону, а також впливу основних видів бюджетних видатків на розвиток економіки.

Під час вивчення курсу витримано таку послідовність викладання матеріалу за темами: 1. Сутність, призначення та роль бюджету держави. 2. Бюджетна система України. 3. Система видатків бюджету. 4. Система доходів бюджету. 5. Міжбюджетні відносини і система бюджетного вирівнювання. 6. Бюджетний дефіцит. Державний борг. Державний кредит. 7. Бюджетний процес. 8. Видатки бюджету на соціальну сферу. 9. Видатки бюджету на соціальний захист населення. 10. Видатки бюджету на оборону, управління, економічну діяльність держави.

Матеріали підручника викладено у доступній, популярній формі та узагальнено на основі чинних нормативно-правових документів, наказової бази, інструкцій, роз'яснень і методик. Поглиблене вивчення дисципліни передбачає опрацювання широкого кола законодавчих і нормативно-правових актів, навчально-методичної літератури та періодичних видань з державних фінансів, рекомендований перелік яких наведено в списку літератури.

Автори щиро вдячні рецензентам (проф. Ю. Б. Іванову, проф. М. І. Крупці, проф. Ю. В. Пасічнику, доц. П. Г. Ільчуку) за увагу, висловлені цінні зауваження та пропозиції щодо удосконалення підручника.